

"Şeytanın ilka etmekte olduğu vesveselerden biri: Yahu, şu koyun veya inek, eğer Kadîr ve Alîm-i Ezelî'nin nakşı, mülkü olmuş olsa idi; bu kadar miskin bîçare olmazlardı..." Bu İ'lem'i izah eder misiniz?

"İ'lem Eyyühel-Aziz! Şeytanın ilka etmekte olduğu vesveselerden biri:

"Yahu, şu koyun veya inek, eğer Kadîr ve Alîm-i Ezelî'nin nakşı, mülkü olmuş olsa idi; bu kadar miskin bîçare olmazlardı. Eğer bâtınlarında, içlerinde Alîm, Kadîr, Mürîd bir Sâniin kâlemi çalışmış olsaydı, bu kadar cahil, yetim, miskin olmazlardı." diyen ve cinnî şeytanlara üstad olan ey şeytan-ı insî! Cenab-ı Hak, her şeye lâyıknı veriyor ve maslahata göre veriyor. Eğer atâsı, in'amı bu kaideden hariç olsa idi, senin eşeğinin kulağı senden ve senin üstadlarından daha akıllı, daha âlim olması lâzımdı. Ve senin parmağın içinde senin şuur ve iktidarından daha çok bir şuur, bir iktidar yaratırdı."

"Demek her şeyin bir haddi var. O şey, o had ile mukayyedir. Kader, her şeye bir mikdar ve o mikdara göre bir kalıb vermiştir. Feyyaz-ı Mutlak'tan aldığı feyze olan kabiliyeti o kalıba göredir."

"Malûmdur ki, dâhilden harice süzülen cüz-ü ihtiyarî mizanıyla, ihtiyaç derecesiyle, kabiliyetin müsaadesi ile hâkimiyet-i esmanın nizam ve tekabülüyle feyz alınabilir. Maahaza, şemsin azametini bir kabarcıkta aramak, akıllı olanın işi değildir."(1)

İnsî şeytanların, fikirleri ifsat etmek için ortaya attıkları bu iddianın cevabına şu anahtar cümle ile başlanıyor:

"Cenab-ı Hak, her şeye lâyıknı veriyor ve maslahata göre veriyor."

Bu cümle adaletin bir şubesi olan ihkak-ı hakkı ifade ediyor.

Bilindiği gibi adalet ikiye ayrılır, birisi ihkak-ı hak, yani her hak sahibine hakkını vermek, diğeri ise zalimleri cezalandırmak. Birinci şık, bu dünyada her varlıkta kendini gösteriyor. Bir varlığın mahiyeti neyi gerektiriyorsa, ona lazım olan her şey

---

eksiksiz veriliyor. Mesela, serçe kuşunun mahiyetine göre kendisine bir beden verilmiş, kanatlarla donatılmış, çeviklikle düşmanlardan korunması sağlanmış. Aslanın mahiyetine göre kendisine pençe verilmiş, güç verilmiş, avını parçalayıcı dişler ve çiğ eti hazmedecek mide verilmiş. Bu iki misale bütün canlı türlerini ekleyebiliriz. Bütün bu varlıkların mahiyetlerini ve cihazatlarını birlikte düşündüğümüzde “Cenab-ı Hak, her şeye lâyıkını veriyor ve maslahata göre veriyor.” gerçeğini bütün açıklığıyla okuruz.

Koyun veya inek gibi hayvanların miskin, biçare, cahil yetim olmalarını nazara vererek “Bunlar nasıl olur da Kadîr ve Alîm-i Ezelî'nin nakşî, mülkü olurlar?” şeklinde bir soru ile kafalara karıştırmak, kalpleri şüpheye düşürmek isteyen kişiler “cinnî şeytanlara üstad olan birer şeytan-ı insîdirler.”

Yani, böyle bir meseleyi ortaya atmak ve zihinleri bulandırmak şeytanın bile aklına gelmez. Bilindiği gibi, cinler de insanlar gibi imtihana tabidirler. Onların da inananları ve inanmayanları var.

Şeytan, inanmayan cinlerin en ileri gelenidir. Şu var ki, insan nevi cin nevinden daha üstün bir yaratılışa sahip olduğu için, insanın şerlisi de cinlerin şerlilerini çok geri bırakır. Külliyatta geçtiği gibi, “Alâ bir şey bozulsa edna bir şeyin bozulmasından daha ziyade bozuk olabilir.”

Malum ya, sermaye ne kadar çok olursa kâr da zarar da o nispette büyük olur. İnsanın istidat sermayesi cinlerinkinden çok ileri derecededir. Bu sermayenin yerinde kullanılmasıyla, cinlerin erişemeyeceği mertebelere çıkıldığı gibi, yanlış kullanılmasıyla da onların yapamayacakları kadar büyük şerler işlenir. Onun için Üstat hazretleri böyle şerli insanlara “cinnî şeytanlara üstad olan ey şeytan-ı insî!” diye hitap ediyor.

Halk arasında bu manayı ders veren şöyle bir temsil vardır: “Yüksekten düşen yüksek düşer.”

Beş metreden düşmekle yüz metreden düşmek arasında büyük fark vardır. Birincisinde insan ağır yaralanırken, diğerinde paramparça olur ve ölür.

İnsan ahsen-i takvimde, en zengin bir istidat ile yaratıldığı için, düşünce, esfel i safiline düşüyor; ortası yok bunun.

"Demek her şeyin bir haddi var. O şey, o had ile mukayyedir."

Yâsîn Sûresinde insanın emrine verilen hayvanlardan söz edilirken, şöyle buyrulur:

“Onları (o hayvanları) kendileri için zelil kıldık (onların hizmetine verdik). Onlardan bazılarını biniyorlar, bazılarını da yiyorlar.” (Yâsîn, 36/72)

O insi şeytanlar diyorlardı ki, bu hayvanlar Allah'ın eseri olsalar böyle zelil, biçare olmazlardı. Cenab-ı Hak da buyuruyor ki, onları sizin için zelil kıldım, tâ ki size hizmet etsinler, onlara binip yolculuk yapasınız, yahut kesip etlerini yiyesiniz.

Cenab-ı Hak, hayvanları bizim için zelil yapmış. Demek ki, bize zelil hayvan lazım.

İneğin ve öküzün iyisi, akıllı olmayanıdır. Onların da bir çocuk kadar akılları olsaydı, köylerde bir tek çocuk yüzlerce hayvanı önüne katıp otlatılabilir miydi? Bu hal, o çocuğun izzetini, güttüğü o hayvanların ise zilletini ne güzel sergiliyor!?

Bir başka örnek:

Tavuğun iyisi uçamayandır. O da kuşlar gibi uçabilseydi yumurtalarından ve etinden böyle istifade edemezdik.

Aynı şekilde, ağacın iyisi görmeyen, işitmeyen, anlamayandır. Taşın iyisi de büyümeyendir.

Demek ki, **“Cenab-ı Hak her şeye layıkını veriyor.”** Taşın hakkı o. Ağacın hakkı o. Tavuğunki, öküzünki, atınki o.

Hayvanların miskin olması büyük bir rahmet. Bizim de Ahsen i takvimde olmamız yine en büyük bir rahmet.

“Kader, her şeye bir miktar ve o mikdara göre bir kalıp vermiştir. Feyyaz-ı Mutlak'tan aldığı feyze olan kabiliyeti o kalıba göredir.”

İnşaat yapılırken, çimentonun kalıba göre şekil alması gibi, her şey Allah'ın ilminde takdir edilen şekli alıyor. Sağa, sola taşmalar olmuyor. Bunu görmek için bir tek parmağımıza bakmamız yeterli. Onun şekli nasıl takdir edilmişse, hücreler o kalıbı o şekilde dolduruyorlar, taşmıyor ve parmağın şeklini bozmuyorlar.

Bu hakikati anlamamız için, bize de **“plan yapma ve ona göre iş görme”** kabiliyeti verilmiş. Bir cümleyi zihnimize nasıl kurarsak, kalemimizin ucundan mürekkep zerrelere ona göre dökülür, ona göre şekillenir. Ortada maddi bir kalıp yoktur, ama zihnimize o cümleyi kurmamız, manevi bir kalıp görevi yapar.

Son cümlede, ilim ve feyze mazhar olmanın ince sırlarına işaret ediliyor. Bu cümlede geçen **“cüz'i ihtiyarî”** ifadesi, öncelikle ve özellikle insana bakıyor. Çünkü cinlerin iradeleri insana göre daha alt seviyededir. Meleklerin iradeleri ise tek yönlüdür, yani sadece verilen emirleri iradeleriyle alır ve yine iradeleriyle yerine getirirler. Aksini yapma yahut kendi istekleriyle yeni bir iş görme iradeleri yoktur.

“Malûmdur ki, dâhilden harice süzülen cüz-ü ihtiyarî mizanıyla, ihtiyaç derecesiyle, kabiliyetin müsaadesi ile hâkimiyet-i esmanın nizam ve tekabülüyle feyz alınabilir.”

İnsan, bir işe cüz'i ihtiyarisini ne kadar harcarsa, o işe ne kadar önem verirse ve ne kadar azmederse başarı ihtimali de o kadar artar. Öte yandan, o işin tahakkukuna olan ihtiyacını ne kadar fazla hissederse, Cenâb-ı Hak ona o nispette ihsanda bulunur.

Bir de kabiliyet şartı var. Mesela, kartalın kabiliyeti belli; arının ki de belli. Biri çok daha yükseklerden uçabilirken, diğeri çiçeklerden bal yapabiliyor. Her biri kendi kabiliyetine göre bir feyze, bir ihsan ve ikrama mazhar olmuş oluyor. Bunun bir benzeri de insanlarda var. Kiminin hattatlığa kabiliyeti daha fazladır, kiminin dülgerliğe; kiminin ilme kabiliyeti daha ziyadedir, kiminin sanata.

Maneviyat sahasında da bu böyledir.

Kısacası, cüz'i irade harcanacak, ihtiyaç hissedilecek, kabiliyet müsaade edecek ve Allah'ın isimleri de iktiza edecektir ki, arzulanan feyze erilsin ve istenen bir noktaya gelinsin.

Bir damla su, Güneş'ten ancak kendi kabiliyeti kadar ışık alır. Bunun için, akıllı insan **“şemsin azametini bir kabarcıkta”** aramaz. Yani, Güneş o kabarcığa kendi azameti nispetinde değil, onun kabiliyeti miktarınca ışık ve hararet verir. Sonsuz olan ilahi rahmetten de her varlık kendi kabiliyeti kadar istifade eder. Keza, yine sonsuz olan ilahi sıfatlar da her varlıkta ancak o varlığın kabiliyeti kadar tecelli eder.

(1) bk. [Mesnevi-i Nuriye, Zerre.](#)